

*Ищенко Микола Павлович, доктор філософських наук, професор,
професор кафедри державної служби, публічного адміністрування та
політології Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького*

ФІЛОСОФІЯ ГУМАНІЗМУ І ДЕМОКРАТІЇ – ОСНОВА ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ, ГАРАНТ ПРОГРЕСИВНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Науковий аналіз становлення найпрогресивніших країн світу, їх економік, культур, способів життя показує, що в основі їх прогресивного розвитку, життєдайності лежать дві визначальні підвалини: 1) прогресивна гуманна, демократична філософія та 2) прогресивні гуманістичні і демократичні традиції. Сьогодні найкраще вони відображені в цінностях філософії гуманізму і демократії, які забезпечують суспільний прогрес в усіх сферах життя людей у мирних, найбільш гуманних і демократичних державах і країнах світу.

У той же час очевидним фактом залишається відсутність в Україні науково аргументованої прогресивної філософії розвитку українського суспільства та Української держави. Відтак ця проблема має місце як в державній, так і в регіональній політиці. Тому і не дивна така кількість проблем, негативних, кризових, ризикових явищ в розвитку України. А їх необхідно своєчасно передбачати та уникати за умови наявності науково аргументованої регіональної, місцевої та загальнодержавної політики.

Критерій прогресивності є основним у визначенні цінностей і пріоритетів державної, регіональної та місцевої політики. Тому доречно уточнити, що сама категорія «прогрес» (від лат. *progressus* – рух вперед) визначає такий напрям розвитку суспільства в усіх сферах життя, для якого характерний перехід від нижчого до вищого рівня розвиненості, до більшої досконалості, до зростання добробуту людини тощо. На мові конкретних показників прогрес визначається тим чи зросли вони на 01.12.2018 р. в Україні порівняно з 1991 р. та з 2013 р. Чи досягнутий вищий рівень розвиненості та чи зросли масштаби виробництва, чи зміцнилась національна валюта, чи покращилось медичне обслуговування українців, а чи зріс добробут більшої частини населення країни?

Якщо вони дійсно зросли, то це означає, що Україна йде по шляху прогресивного розвитку. А якщо вони не зросли, чи навіть знизились, то це означає, що країна рухається по шляху регресу, деградації, переходу від вищого рівня розвиненості до нижчого рівня. В координатах цифрових технологій істина говорить тільки конкретними цифровими показниками зростання чи занепаду. За такого підходу немає місця ні популізму, ні «словоблуддю». Тому, що прогрес соціальний вимагає не якихось

середніх показників життєвого рівня, а зростання добробуту більшої частини населення, кращого задоволення потреб кожної людини незалежно від її соціального статусу.

У забезпеченні прогресивного розвитку України основне місце і визначальна роль належить державі, державній політиці. Саме в державній політиці, сутністю й змістом якої є владна, публічна політика держави, мають впроваджуватись цінності філософії гуманізму і демократії в усю сукупність функцій та цілеспрямовану діяльність органів державної влади. На цих цінностях ґрунтується вирішення громадських проблем, досягнення загальнозначущих цілей прогресивного розвитку суспільства. Державна політика є метою й засобом, що дозволяє державним службовцям, виконуючи свої управлінські завдання, впроваджувати гуманістичні, демократичні цінності й принципи, спираючись на ресурси, резерви, які є в їх розпорядженні. Вся державна політика має бути орієнтованою на прогресивний розвиток економіки, культури, освіти, науки, сукупної життєдіяльності суспільства, а також бути відкритою, публічною для національної і світової громадськості.

В Україні держава, як безпосередній політичний інститут, повинна реалізувати прогресивну державну політику, яка здійснюється спеціальним, професійно-управлінським державним апаратом, створеним саме для демократичного управління усіма державними, суспільними і громадськими справами.

І відповідно до змісту суспільної структури державна політика в загальному методологічному аспекті має впроваджувати соціально-гуманістичні і ліберально-демократичні цінності та принципи в: а) державну владну, публічну політику; б) державну економічну політику; в) державну соціальну політику; г) державну культурну політику. Відтак, така ж сама діяльність повинна виконуватись на рівні регіонів, в регіональній політиці, спрямованій на демократичне публічне управління процесом прогресивного розвитку відповідних форм життєдіяльності регіону.

Згідно з таким методологічним підходом доцільно всі суспільні процеси розвивати не в узагальненому аспекті, а конкретизувати і диференціювати у відповідних, визначених вище взаємозв'язках та послідовності. Саме тільки за такого підходу можна верифікувати висновки про те, як на місцевому, регіональному та загальнонаціональному рівнях відбувається реалізація цілей, завдань прогресивного розвитку відповідної сфери суспільної життєдіяльності, а також загалом державної політики.

Системна теорія філософії гуманізму і демократії надає наукове забезпечення прогресивній, конкурентній державній політиці своїми

соціально-гуманістичними і демократичними цінностями з конкретизацією аргументів максимального ступеня їх верифікації. Забезпечення публічності державної та регіональної політики, подолання її закритості, секретності, прихованості від широкого загалу є найгострішою глобальною проблемою не тільки для України, а практично для всіх держав світу.

Досвід високорозвинених країн переконує, що найпрогресивнішою філософією в сучасних умовах розвитку людства є філософія гуманізму і демократії. Потреба в ній є актуальною і гостро детермінованою напруженою соціально-політичною і економічною ситуацією, яка виникла в Україні і загалом в світовій цивілізації. Тому вже сьогодні необхідно на місцевому, регіональному та загальнонаціональному рівнях розробити і реалізувати програми впровадження в життя українців гуманістичних і демократичних цінностей. Основу і матеріали до такої програми можна знайти у книзі «Науковці України – еліта держави» [1, с. 89; с. 176].

Їх реалізація допоможе переорієнтувати свідомість, менталітет, спосіб життя людей в Україні на такі прогресивні цінності філософії гуманізму і демократії як: захист миру, гуманізм, демократія, непорушність прав особистості, свобода, справедливість, миролюбність і людинолюбство; недискримінація, плюралізм, толерантність, національний патріотизм, людиноцентризм і його демократичний характер; честь і незалежність особистості; свобода самостійного вибору смислу і форм життя; вселюдська рівність (всі народжені рівними); відмова від насильницьких методів боротьби, відмова від розпалювання міжнаціональної, міжрасової, міжцивілізаційної та міжрелігійної ворожнечі; запобігання війнам, політика нейтралітету, матеріальне і духовно-культурне забезпечення гідного рівня життя людей.

Для України з її природними, матеріальними і людськими ресурсами повчальним є досвід творчо перетворюючої ефективності цих цінностей в найпрогресивніших країнах цивілізованого світу. Це підтверджується результатами проведеного автором дослідження з метою виявлення найпрогресивніших соціально-політичних, економічних і культурних світових практик. Вони дозволяють зробити висновок про основні критерії ефективності цінностей гуманізму і демократії в різних номінаціях.

Зокрема, аналіз впровадження в життя таких цінностей гуманізму і демократії як захист життя і миру, свобода, рівність, миролюбність, гуманність, демократичність свідчить, що саме вони детермінують високий рівень прогресивного розвитку різних країн світу. За таким інтегрованим показником на перші позиції у світовому рейтингу за вказаними цінностями вийшли такі країни як Австрія, Ірландія,

Ліхтенштейн, Швеція, Швейцарія, Фінляндія. І найцікавішим є те, що ці країни дотримуються політики нейтралітету у світовій політиці. Крім цих країн, високі місця в рейтингу посідають такі країни як Австралія, Данія, Катар, Люксембург, Норвегія, Нова Зеландія, ОАЕ, Сінгапур.

Визначений факт показує наскільки гостро актуалізується питання реформування, модернізації українського суспільства на основі ідей, цінностей гуманізму і демократії та впровадження їх в процеси розбудови світської держави та відкритого гуманного, демократичного громадянського суспільства. Це може забезпечити втілення в життя уже досягнутих надбань суспільного прогресу, який невпинно рухає людину, все людство до все більш досконаліх, більш зрілих, мирних, цивілізованих форм способу життя людей.

У цьому аспекті досить слушно послатись на Конституцію України, де в статті 3 записано: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». Впровадження зазначених цінностей в процес соціально-економічних перетворень українського суспільства позитивно впливає на формування прогресивних цінностей, ціннісних установок все більшої кількості громадян України, політичних діячів, депутатів, державних службовців.

Оскільки Україна визначила своїм пріоритетом розвитку вступ до Європейського Союзу, то нам необхідно набагато активніше впроваджувати цінності прогресивної європейської життєдіяльності. Адже країни Європейського Союзу «натхненні культурним, релігійним та гуманістичним надбанням Європи, з якого постали вселюдські цінності непорушності та невідчужності прав особистості, свободи, демократії, рівності та верховенства права»[2, с. 25] прагнуть «підтримувати мир, свої цінності та добробут своїх народів... Ці цінності є спільними для всіх держав-членів у суспільстві, де панує плюралізм, недискримінація, толерантність, справедливість, солідарність та рівність жінок і чоловіків» [2, с. 30].

У Договорі про Європейський Союз, підписаному в Маастрихті 7 лютого 1992 р., в якому прийнято рішення про заснування Європейського Союзу, а саме в статті 6, записано: «Союз ґрунтується на принципах свободи, демократії, поваги до прав людини та засадничих свобод, верховенства права, що є спільними для всіх держав-членів» [3, с. 212]. Тут особливо звертає на себе увагу широкий перелік основних цінностей та принципів, які гарантують прогресивний гуманний, демократичний розвиток країн ЄС.

У цьому контексті в Україні також необхідно на всіх рівнях місцевої, регіональної та державної політики сформулювати нову гуманістично-

демократичну культуру, особливо управлінську культуру, на цінностях філософії гуманізму і демократії. Вона має включити два визначальні компоненти: 1) нормативне закріплення соціально-гуманістичних та ліберально-демократичних цінностей та ціннісних установок сучасних публічних службовців; 2) функціональне забезпечення на основі цінностей філософії гуманізму і демократії формування привабливого іміджу України.

Не слід забувати, що супротивники гуманізму і демократії – антигуманісти, антидемократи, добре розуміючи могутність та непереможність цих двох феноменів, всіма шляхами і засобами фальсифікують їх сутність та форми. Вони постійно посилюють наступ, застосовуючи утиски, переслідування, приниження щодо прихильників гуманізму і демократії, сіючи людинонависницькі, мілітаристські настрої та ворожнечу між людьми. Важливо невідкладно покласти край намаганням під будь-якими приводами повернути людство на шлях ненависті, агресії, війни між цивілізаціями і ядерної війни, що знищить всю світову цивілізацію.

Тому гуманісти та демократи повинні об'єднувати свої дії на захист прогресу, миру, життя, свободи та щастя всіх людей. Тільки на основі прогресивних цінностей філософії гуманізму і демократії можна забезпечити суспільний прогрес, непинно рухати людей, все українське суспільство до все більш досконалих, більш зрілих, мирних, цивілізованих форм способу життя.

Гуманізм вимагає визнати захист миру, життя людини, її прав, свободи і щастя основним критерієм оцінки прогресивності, гуманності, демократичності громадян України, політиків, депутатів, можновладців та на цій основі гарантування стабільного миру, прогресу, побудови відкритого гуманного, демократичного суспільства, зростання матеріального і духовного добробуту та щастя нашого працелюбного народу. І тоді непотрібні ніякі революції.

Як ніколи раніше, сьогодні в процесі вироблення регіональної та державної політики необхідно забезпечити її прогресивну спрямованість, перш за все в системі публічного управління. Необхідно на мові конкретних практичних дій забезпечити нерозривну взаємозалежність і одночасне здійснення принципів гуманізації ↔ демократизації ↔ деєтатизації ↔ децентралізації ↔ деконцентрації. Особливо важливо забезпечити послідовність щодо їх дієвості в сферах праці, власності, публічної влади, а відтак, і в соціальних групах. Якщо в цьому алгоритмі ігнорується чи випадає одночасне виконання хоч одного із зазначених принципів, загальний результат, наприклад, окремо виконуваної

децентралізації, в масштабах всього суспільства буде мінімізуватись [4, с. 163; 165; 167; 172].

Як висновок зазначимо, що прогресивна філософія гуманізму і демократії є найефективнішим маніфестом на шляху виживання сучасної світової цивілізації, якій не має ніякої альтернативи. Філософія гуманізму і демократії має неоціненний прогресивний, творчо-перетворюючий потенціал. Її доцільно покласти в основу ефективності державної і регіональної політики в Україні. Вона слугуватиме відкритості України перед світом й презентуватиме її як гуманну, демократичну країну та популяризуватиме її саме такою в світовій цивілізації.

Філософія гуманізму і демократії посідає основне місце і відіграє вирішальну роль у забезпеченні прогресивного розвитку України, у формуванні ціннісних установок українців на захист миру, гуманізму і демократії. У цьому контексті ефективною була б консолідація вчених, гуманістів, демократів усіх прогресивних верств населення України навколо впровадження цінностей філософії гуманізму і демократії в життя широких мас населення задля врятування світової цивілізації від війн та ядерного самознищення.

Список використаних джерел

1. Науковці України – еліта держави. Том У. – К.: ВИДАВНИЦТВО ЛОГОС Україна, 2017.–300 с. [електронний ресурс]. – режим доступу: <http://logos.ukraine.com.ua/project/index.php?project=nued5> .

2. Договір про запровадження Конституції для Європи // Конституція для Європи. Конституційні акти Європейського Союзу. – К.: Видавнича організація «Юстиніан», 2008. – 520 с. – С. 23-205.

3. Договір про Європейський Союз // Конституція для Європи. Конституційні акти Європейського Союзу. – К.: Видавнича організація «Юстиніан», 2008. – 520 с. – С. 208 – 233.

4. Соціально-політична енциклопедія : наук. вид. / М. П. Іщенко, О. М. Іщенко ; за ред. д-ра філос. наук, проф. М. П. Іщенка. – Черкаси: ІнтролігаТОР, 2012. – 636 с.